

УДК 364/442

Завгородня Н. М.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціології управління та соціальної роботи соціологічного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ МОЛОДІ

Дан анализ результатов анкетирования студентов разного возраста, которые обучаются в ВУЗах м. Харькова. Рассмотрены факторы, которые оказывают наибольшее влияние на профессиональный выбор выпускников школ, на изменение их отношения к выбранной профессии в процессе учебы. Выявлены проблемы в профориентационной работе, обозначены проблемы в профориентационной работе, выделены направления в ней, которые требуют дополнительного внимания.

Ключові слова: абітурієнт, професійний вибір, професійне навчання, мотивація вибору, профориєнтація.

Дан анализ результатов анкетирования студентов разного возраста, обучающихся в ВУЗах г. Харькова. Рассмотрены факторы, которые оказывают наибольшее влияние на профессиональный выбор выпускников, на изменение их отношения к выбранной профессии в процессе учебы. Раскрыты наиболее значимые из них. Обозначены проблемы в профориентационной работе, выделены направления в ней, которые требуют дополнительного внимания.

Ключевые слова: абитуриент, профессиональный выбор, профессиональное обучение, мотивация выбора, профориентация.

It was analyzed the surveys results of different aged students, who are studying in Kharkov universities. Addressed factors that have the greatest impact on the graduates' career choices and change their attitude towards their chosen profession during the learning process. Identified the problems in the career-oriented work, allocated areas for further refinement.

Keywords: entrant, professional selection, professional education, motivation of selection, career guidance.

Проблема професійного визначення, вибору свого майбутнього життєвого шляху завжди стояла перед випускниками шкіл і турбувала як самих абітурієнтів, їх батьків, так і науковців, управлінців, керівників підприємств, державних службовців та все суспільство в цілому.

У Концепції державної системи професійної орієнтації населення (Постанова Кабінету Міністрів України від 27 січня 1994 р. № 48), Положенні про професійну орієнтацію молоді, яка навчається, від 02.06.1995р №159/30/1526) вказано про необхідність підготовки підростаючого покоління до професійного вибору та визначені початковий (пропедевтичний), пізнавально-пошуковий, базовий (визначальний) етапи профориєнтаційної роботи з учнями [1]. Інтерес до цієї проблеми знаходив своє відображення в наукових працях багатьох вчених, серед них: Г. Балла, Ю. Гільбух, М. Гінзбург, Н. Григор'єва, Є. Головаха, В. Кавецький, О. Капустіна, М. Лукашевич, А. Марушкевич, С. Мазуренко, Л. Мітіна, О. Носков, М. Пряжников та інших.

Зумовлено це тим, що суспільство не стоїть на місці, економічний розвиток його потребує наявності відповідних професійних кадрів, але на підготовку професіоналів потрібен час. Сьогодні ми навчаємо у ВНЗ та середніх спеціальних професійних навчальних закладах саме тих молодих людей, знання яких будуть потрібні суспільству у майбутньому.

Цей процес має як позитивні, так і негативні сторони, до яких можна віднести наступне: ринок праці перенасичено молодими спеціалістами з «престижними» спеціальностями, що загострює конкуренцію, а пропозиція спеціалістів не відповідає попиту на ринку праці. Це вимагає від молоді необхідність самостійно оцінювати свої професійні прагнення та свої особистісні здібності і вміння порівняно з існуючими можливостями.

Мета статті: визначити деякі аспекти професійного самовизначення молоді, спираючись на результати опитування студентів м. Харкова.

Абітурієнт має право на вільний вибір професії, але одного бажання працювати за визначеною професією та інтересу до неї за мало. Підставою для усвідомленого вибору професії повинен бути цілий комплекс знань, вмінь та навичок, який ми і маємо змогу назвати готовністю молодшої людини до вибору професії.

Як же зробити свій вибір абітурієнту таким чином, щоб й потрібність в обраній сьогодні професії зберіглась в майбутньому, підготовка до якої потребує деякого часу, і професія була дійсно «до душі» майбутньому фахівцю?

Обрана за справжніми здібностями та інтересами професія, яка в майбутньому буде приносити не тільки матеріальне задоволення, але і моральне, особистісне – це запорука психологічного здоров'я людини, щасливого її життя, тому що саме на роботі ми проводимо значну частину свого життя, а свій настрій після роботи ми несемо додому, у свою родину.

До початку трудової діяльності у молоді переважають ідеалістичні уявлення про майбутню професію, професійну кар'єру. Але з перших кроків на ринку праці, коли людина опиняється в ситуації неможливості працевлаштування, ці уявлення руйнуються, що веде до складних соціально-психологічних станів особистості. Це, насамперед, тривога, стан депресії, відчуття безвихідності, комплекс провини. Мінімізувати розходження ідеалістичних та реальних уявлень про професійне майбутнє дає саме ефективна профорієнтаційна робота з молоддю.

За досить довгий час спілкування зі студентами я зрозуміла, що питання вибору майбутньої професії турбує не тільки абітурієнтів, але й студентів, які вже не перший рік навчаються у ВНЗ і, як ми вважаємо, вже визначились зі своїм вибором.

Професійно вивчаючи педагогічні умови соціалізації молоді, ми зацікавились саме питаннями мотивації вибору професії, впливом на її оточення абітурієнта, змінами погляду на обрану професію в процесі навчання. Під час дослідження професійної орієнтації студентів ми намагались розглядати об'єктивні й суб'єктивні фактори в комплексі, пам'ятаючи, що профорієнтація – це характеристика соціального розвитку індивіда та продукт цього розвитку. Тому що саме під впливом зовнішніх умов індивід розвиває свої природні особливості й здатності.

За допомогою студентів соціологічного факультету та факультету комп'ютерних наук ХНУ імені В. Н. Каразіна протягом 2012-2015 років, нами було проведено опитування 808 студентів ВНЗ м. Харкова, яке стосувалося факторів, які обумовили їх професійний вибір, погляд на професію в процесі навчання.

Респонденти розподілилися наступним чином:

- за статевою ознакою: 40,1% чоловічої статі та 59,9% жіночої статі;
- за віком: молодше 18 років – 3,5%;
- від 18 років до 21 року – 35,1%;
- від 21 року до 25 років – 57,9%;
- старше 25 років – 3,5%;
- за курсом навчання: 1 курс – 69%; 2 курс – 20,8%; 3 курс – 10,4%; 4 курс – 20,8%; 5 курс – 41,1%;
- за профілем навчання: природничий – 22,8%; технічний – 22,8%; гуманітарний – 34,1%;

мистецький – 20,3%.

Аналіз результатів опитування дозволяє зробити такі висновки:

1. Домінуючим мотивом здобуття вищої освіти є:
  - надбання професійних навичок з метою подальшого працевлаштування – 65,4%;
  - бажання отримати документ про вищу освіту – 20,8%;
  - отримання освіти з метою особистісного росту, самовдосконалення – 11,2%.
2. Значущим фактором у виборі напряму підготовки та відповідного навчального закладу стали:
  - інтерес до визначеного виду діяльності – 32,1%;
  - можливість подальшого працевлаштування – 29,7%;
  - можливості батьків в матеріальній підтримки в процесі навчання – 19,8%;
  - престиж професії та можливість отримувати високу заробітну плату – 13,8%;
  - поради батьків та друзів – 4,6%.
3. Конкретна спеціальність була обрана завдяки:

- ретельному вивченню інформації саме про цю спеціальність – 35,6% ;
- конкретна спеціальності була неважливою, головною метою був вступ до ВНЗ за даним напрямом – 29,7%;
- конкурсна ситуація визначила обрану спеціальність («куди пройшов за конкурсом») – 13,8%;
- поради психолога – 13,8 %.

Але вступ до відповідного вищого навчального закладу за відповідним напрямом та обраною спеціальністю і навчання в ньому не завжди відповідають очікуванням молоді.

Так повністю виправдалися очікування від навчання тільки для 20,8%; виправдалися частково – 58,4%, не виправдалися – 20,8% .

Як наслідок цього – зберегли бажання в подальшому працювати за обраною спеціальністю 62,9%, не планують зовсім працювати за спеціальністю – 37,1%.

Слід особо відмітити, що серед студентів 4-5 курсів 21,8% вважають знання, які вони отримують у ВНЗ не достатніми для ефективної роботи за спеціальністю; біля 10% респондентів вважають, що отримані під час навчання знання їм зовсім не будуть потрібні під час роботи; тільки 16,8% вважають їх необхідними та достатніми для подальшої успішної роботи.

Після деякого часу навчання у ВНЗ наші респонденти підтвердили, що при можливості повторного вступу вони:

- вибрали той самий ВНЗ та спеціальність – 20,8% ;
- інший ВНЗ, але іншу спеціальність – 12,9% ;
- кардинально змінили напрям підготовки, спеціальність та ВНЗ – 12,9%;
- віддали б перевагу роботі, а не навчанню – 32,6%.

Дуже насторожує той факт, що майже третина респондентів відмічає своє бажання працювати, а не навчатися у ВНЗ, якби була можливість знов повернутися до часу закінчення школи. Ми вважаємо, що це свідчить про відсутність глибокої та всебічної профорієнтаційної роботи в суспільстві, роз'яснювальної роботи, під час якої майбутнім випускникам шкіл надавалася б вичерпана інформація про робочі спеціальності, місця, де навчають роботі за такими спеціальностями, та можливості подальшого працевлаштування.

Таким чином, можна зробити наступні висновки:

1. Основним мотивом навчання у ВНЗ є бажання молоді безпроблемного працевлаштування; вибір ВНЗ обумовлений, насамперед, інтересом молоді до відповідного виду діяльності; спеціальність обирається тільки після ретельного вивчення інформації про неї.

2. За останній час суттєво зменшився вплив батьків на вибір виду майбутньої професійної діяльності дітей.

3. Недостатню увагу абітурієнти та студенти звертають на поради психологів як спеціалістів, допомога яких може бути корисною та суттєвою.

4. Не досить високий рівень мотивації до навчання та успішності студентів можна пояснити

- сприйняттям багатьох дисциплін, які включені до навчального плану, неважливими для майбутньої роботи за спеціальністю;

- відсутністю у більшості студентів сприйняття освіти, насамперед, як можливості особистісного росту.

Все вищезазначене дає можливість представникам установ освіти та відповідних владних структур внесення корекції в роботу з випускниками шкіл і студентською молоддю та ще раз підтверджує, що « ... успіх професійного самовизначення залежить від ефективності діяльності спеціалістів, які надають допомогу старшокласникам на етапі вибору професії» [2, с. 374-375].

Література:

1. Положення про професійну орієнтацію молоді, яка навчається від 2 червня 1995 р. N 159/30/1526/. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zaion.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0198-95>
2. Шахрай В. М. Технології соціальної роботи: навчальний посібник / В. М. Шахрай – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 464 с.
3. Вершловский С. Г. Функциональная грамотность выпускников школ / С. Г. Вершловский, М. Д. Матюшкина // Социс. – 2007. – №5. – С. 76-83.

«SOCIOПРОСТІР: the interdisciplinary online collection of scientific works on sociology and social work», № 6 (2017)

«SOCIOПРОСТІР: междисциплинарный электронный сборник научных работ по социологии и социальной работе», № 6 (2017)

«SOCIOПРОСТІР: міждисциплінарний електронний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи», № 6 (2017)

---

4. Вишнеvский Ю. Р. Социология молодежи: учеб. Пособие / Ю. Р. Вишнеvский, В. Т. Шапко. – Екатеринбург-Н. Тагил, 1995. – 397с.
5. Кон И. С. Психология старшеклассника. / И. С. Кон – М.: Просвещение, 1980. – 113 с.
6. Прямикова Е. В. Социальная компетенция школьников: смыслы и практики / Е. В. Прямикова // Социс. – 2009. – №7. – С. 126-138.
7. Шафигулина Г. Профессии, которые предпочитают школьники / Г. Шафигулина // Директор школы. – 2005 – №5. – С. 89-93.
8. Гончарова Н. О. Основы професійної орієнтації / За ред. В. Ф. Моргуна. Навчальний посібник. – К.: Видавничий дім «Слово», 2010. – 168 с.
9. Безпалько О. Конкурс знавців професій для підлітків 14-15 років / О. Безпалько // Шкільний світ. – 2003. – №3 – С. 12.
10. Дунець Л. Формування професійних інтересів у майбутніх фахівців / Л. Дунець // Рідна школа. – 2001. – №1 – С.48-49.
11. Загребельний С. Профорієнтація старшокласників на виробничі спеціальності / С. Загребельний // Рідна школа. – 2003. – №4. – С.52-54.
12. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Концепції державної системи професійної орієнтації населення» від 17 вересня 2008 р. N 842 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://kodeksy.com.ua/norm_akt/ source-КМУ /type-Постанова/ 842-2008-п-17.09.2008.htm](http://kodeksy.com.ua/norm_akt/source-КМУ/type-Постанова/842-2008-п-17.09.2008.htm)